

Elbeëxcursie Avifauna voorjaar 2005

Bauke Koole

Op vrijdag 13 mei 2005 ben ik voor het eerst mee geweest met een Avifaunaexcursie naar het Midden-Elbegebied nabij Danneberg en Gartow in Duitsland. Ik kon meerijden met Anne van der Zijpp. Ik was met hem al eerder naar Polen geweest zodat de route ons aardig bekend voorkwam.

Bij aankomst op de camping hadden we al een flink aantal Rode Wouwen op onze waarnemingslijst genoteerd. Na een eerste kennismaking met de omgeving en met de overige deelnemers, begon 's avonds de excursie. We hadden onze zinnen gezet op het vinden van een Ortolaan. Deze gors voelt zich thuis in een kleinschalig akkerlandschap met onverharde wegen slingerend tussen hoge boomsingels. Een landschap dat in Nederland bijna helemaal verdwenen is. Na een korte wandeling op een stille eikenlaan hoorde we de klagerlijke, melancholieke zang van de Ortolaan. Dit prachtige geluid lijkt de teloorgang van het oude cultuurlandschap te symboliseren. Even later kregen we de vogel goed in beeld. Opvallende kenmerken zijn de gele oogring en de oranje bruine buik. Geen slecht begin van de excursie en een prima afloop voor vrijdag de dertiende.

Op zaterdagochtend begon het echte werk. Onder leiding van Wim Woudman vertrokken wij op de fiets richting Elbe. In de uiterwaarden van de Elbe staan nog oorspronkelijke oobossen. Jeroen Philippona, die onderzoek doet naar oerbossen, gaf tekst en uitleg. Dicht bij de rivier bevindt zich het hardhoutoobos met bomen als iep, eik en zwarte populier. Aan de buitenste rand van de uiterwaarden liggen de zachthoutoobossen met hoofdzakelijk elzen, ratelpopulier en schietwilgen. In een oude iep troffen we het verlaten nest van een Ooievaar aan. Deze cultuurvolger pur sang vond in de hardhoutoobossen

waarschijnlijk zijn natuurlijke biotoop. Wat wij zagen was dus een relict uit een ver verleden. Voor de liefhebbers van zangers zijn de oobossen ware schatkamers. De lange uithaal van de Fluitster vond ik het mooist. In de uiterwaarden vind je ook talrijke vennetjes. Hierin leeft onder meer de roodbuikvuurpad. Een stemmig sonoor gehoemp verraadt zijn aanwezigheid.

's Middags kwamen we aan bij een binnendijkse uiterwaard. Op de dijk brachten we onze telescopen in stelling en al snel stroomden de observaties binnen. Er verschenen drie Zeearenden aan de horizon en opeens vloog een Zwarte Ooievaar over ons hoofd. Deze waarnemingen werden met groot enthousiasme begroet. Op het slik werden tal van steltlopers gezien en Piet Glas leidde ons naar een buidelmeesnest. Terwijl we onze lunch nuttigden, vlogen twee Zwarte Sterns voorbij in een perfect gitzwart zomerkleed. Even later zag Ype Weeber ook nog een Witvleugelstern. De rest van de middag gebruikten we om via de andere kant van de Elbe weer terug te keren naar de camping. Het fietspad dat over de dijk ligt bood een mooi uitzicht over de uiterwaarden en de rivier. Hier zagen we een Visarend jagen en in de natte landerijen ontdekten we groepen foeragerende Kraanvogels. De oostkant van de Elbe maakte vroeger deel uit van de DDR. De fietstocht liep langs hoge vierkante wachttorens. Naast de ingang van zo'n toren staat nu een gezellig picknicktafeltje en in de top geen spiedende soldaten maar



een grote nestkast voor uilen. We passeerden nog een kolonie Oeverzwaluwen en keerden laat in de middag met een veerpont naar de camping terug. Tijdens de overtocht merkten we een hoornaar op. Dit insect is lid van de familie der plooiwespen en is groter dan een wesp maar lang niet zo agressief. De kans op een ontmoeting met een hoornaar is langs de Elbe groot want de oobossen bieden volop mogelijkheden voor deze mammoet onder de insecten.

Vrijdag bij aankomst scheen de zon en zaterdag hing weliswaar een donkere lucht dreigend boven ons hoofd maar we hielden het droog. Toen ik echter zondag wakker werd hoorde ik de regen op mijn tentdoek ritselen. Stevig verpakt in regenkleding begonnen we dus aan de vroege ochtendwandeling. Eerst kwamen we langs lage meidoornstruiken met hondsroos en een ruige grasvegetatie. Hier zagen we Grauwe Klauwieren, een paartje Kraanvogels en een bloeiende Siberische lis. Daarna wandelden we over de rivierdijk. Van de talrijke bloeiende planten sprong het knolsteenbreek het meest in het oog. De gradiënten in het dijklichaam garanderen een grote soortenrijkdom. Vanaf de dijk wandelden we een oud loofbos in. Hier stonden veel spechten op het menu. We zagen Grote Bonte Spechten en hoorden een Zwarte Specht. Ype en Wim zagen in een open stuk bos met veel oude eiken een Middelste Bonte Specht. Deze liefhebber van oude eikenbossen is te herkennen aan de fel rode brandweerhelm op zijn kop. Virry Schaafsma en Eva Wolters zagen later nog een Kleine Bonte Specht. Een bijzondere waarneming omdat de bomen al ruim in het blad zaten.

Voor een groot aantal deelnemers stond de Sperwergrasmus hoog op de verlanglijst. Tot dan toe hadden we geen geluk gehad en de regen maakte het er ook niet gemakkelijker op. Totdat plotseling vanuit een meidoornstruik een hard geratel klonk. Als je de boeken mag geloven is dit vaak het enige wat van deze geheimzinnige zanger wordt vernomen. Maar zo snel lieten wij ons niet uit het veld slaan. De telescoop werd uitgepakt en vlak daarna hoor-

de Frans Tijsterman een Tuinfluiter. De harde ratel en de tuinfluiterachtige zang zijn betrouwbare geluidskenners van de Sperwergrasmus. De zang bleek te komen van een wat groot uitgevallen Grasmus. De regen en het grauwe licht maakten het determineren lastig. Pas na lang wikken en wegen kwamen we tot de conclusie dat het hier om een eerste zomer mannetje Sperwergrasmus ging en niet om een Grasmus. Nadat we op de borst de minimale bandering zagen, waren we helemaal overtuigd. Deze kenmerkende bandering is alleen bij adulte vogels sterk geprononceerd en bij eerste zomer mannetjes niet. Met deze nieuwe soort op zak ging het snel naar restaurant Unter den Linden. Marie Glas was jarig en dus was er gebak!

's Middags stond een fietstocht op het programma maar de regen gooide roet in het eten. Daarom besloten we om met de auto een gebied met hoge stuwwallen te bezoeken. Hier hoorden we een Boomleeuwerik zingen en uit het niets merkte Frans de zang van een Gekraagde Roodstaart op. Tijdens het avondeten in een klein restaurant mocht de kachel aan en konden wij ons enigszins drogen. De schnitzels als deurmaten en het bier gleden moeiteloos door onze kelen. En toen ik 's avonds laat mijn slaapzak inkroop tikte de regen nog steeds op het tentdoek.

Maandagochtend werd ik wakker van de uitbundige zang van Boomleeuweriken. De zon scheen en de natuur leek de schade van de verregende etmalen in te willen halen. Dat gold ook voor Tijmen Hordijk bij wie de organisatie van de excursie in handen lag. Hij was 's nachts ternauwernood ontsnapt aan een waterballet. Zijn tent stond op een mooi mals stukje gras op het laagste gedeelte van de camping. Het idyllische stekje was door de regen een moeras geworden. Dus bracht Tijmen de rest van de nacht noodgedwongen in een auto door. Op weg naar het toiletblok met de zon op mijn gezicht en de jubelende Boomleeuweriken aan het zwerk, voelde ik mij als Noach na de zondvloed. Tijdens het tandenpoetsen zag ik opeens boven de camping een Zeearend omhoog schreeuwen in de steeds



warmer wordende ochtendlucht en vlak daarna nog een en toen nog een. Het leek alsof deze arenden ons kwamen uitzwaaien want het was alweer maandag en tijd om naar huis te gaan.

De tekening is gemaakt door Tanne Woudman.

Waarnemingen Elbeëxcursie Avifauna voorjaar 2005 (138 soorten)

Fuut
 Aalscholver
 Roerdomp
 Blauwe Reiger
 Ooievaar
 Zwarte Ooievaar
 Knobbelzwaan
 Grauwe Gans
 Nijlgans
 Bergeend
 Smient
 Krakeend
 Wintertaling
 Wilde Eend
 Pijlstaart
 Zomertaling
 Slobeend
 Tafeleend
 Kuifeend
 Wespendif
 Zwarte Wouw
 Rode Wouw
 Zeearend
 Bruine Kiekendief
 Grauwe Kiekendief
 Havik
 Sperwer
 Buizerd
 Visarend
 Torenavalk
 Boomvalk



Fazant	Koekoek
Waterhoen	Bosuil
Meerkoet	Ransuil
Kraanvogel	Gierzwaluw
Scholekster	Ijsvogel
Kleine Plevier	Groene Specht
Kievit	Zwarte Specht
Kemphaan	Kleine Bonte Specht
Watersnip	Middelste Bonte Specht
Groenpootruiter	Grote Bonte Specht
Witgatje	Boomleeuwerik
Bosruiter	Veldleeuwerik
Oeverloper	Oeverzwaluw
Kokmeeuw	Huiszwaluw
Zilvermeeuw	Boerenzwaluw
Zwarte Stern	Boompieper
Witwangstern	Graspieper
Holenduif	Gele Kwikstaart
Houtduif	Witte Kwikstaart
Rotsduif	Winterkoning
Turkse Tortel	Heggenmus



Roodborst	Tuinfluitier	Vlaamse Gaai
Nachtegaal	Fluiter	Ekster
Noordse Nachtegaal	Tuinfluitier	Kauw
Blauwborst	Tjiftjaf	Zwarte Kraai
Zwarte Roodstaart	Fitis	Bonte Kraai
Gekraagde Roodstaart	Goudhaantje	Raaf
Paapje	Vuurgoudhaantje	Spreeuw
Roodborsttapuit	Grauwe Vliegenvanger	Huismus
Merel	Bonte Vliegenvanger	Ringmus
Kramsvogel	Staartmees	Vink
Zanglijster	Buidelmees	Europese Kanarie
Grote Lijster	Glanskop	Groenling
Sperwergrasmus	Matkop	Putter
Grasmus	Kuifmees	Sijs
Braamsluiper	Zwarte Mees	Kneu
Zwartkop	Pimpelmees	Kruisbek
Sprinkhaanrietzanger	Koolmees	Goudvink
Rietzanger	Boomklever	Appelvink
Bosrietzanger	Boomkruiper	Geelgors
Kleine Karekiet	Wielewaal	Ortolaan
Grote Karekiet	Klapekster	Rietgors
Spotvogel	Grauwe Klauwier	

Toelichting: ook de waarnemingen die gedaan zijn door deelnemers die langer in het gebied waren dan alleen het pinksterweekend zijn meegenomen.

Onder de deelnemers van de excursie is een waarnemingen-Top-3 gehouden. De uitslag is als volgt:

1.Sperwergrasmus (15 punten), 2.Zeearend (13 punten), 3.Zwarte Ooievaar (11 punten).